

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN ANAYASAL YAPISI ve YENİ ANAYASA İÇİN ÖNERİLER (Tarih ve Hukuk Üzerine Denemeler)

Tarih ve Hukukun karşılıklı etkileşimlerinin yansıtıldığı bu Denemeyi, 1950 yılı öncesi TBMM Milletvekilleri, Aile Büyüklerim Halit Onaran ve Mustafa Münir Bîrsel ile arkadaşlarım büyük Hukukçu Prof. Dr. Halûk Tandoğan ve büyük Maliyeci Prof. Dr. Burhan Ceyhan'ın Aziz Ruhlarına ithaf ediyorum.

Ruhları şâd olsun.

*Prof. Dr. Mahmut T. BİRSEL**

I. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN ANAYASAL YAPISI

1. Orta Çağda, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve gelişmesinde, *gaza* (din uğruna savaş) ülküsü önemli bir etken olmuştur. O zamanlar, Osmanlı ricalinin kültürü, *Darüislâm* (İslam dünyası)'ın bütün Hristiyan halkları kapsayana dek sürekli yayılması düşüncesi ile beslenmekte ve gazanın amacı, *Dârülharbi* (İslâmın elinde olmayan yerler) yıkmak değil, halkına boyun eğdirmek idi. Nitekim, **Fatih Sultan II. Mehmet**, Osmanlı İmparatorluğunu, Müslüman Anadolu ile Hristiyan Balkanları, kendi yönetimi altında birleştirerek kurmuştur. Osmanlılar'ın Balkanlar'daki fütuhâtı, tahrip ve yağma maksadıyla yapılmış akınlar olmayıp, planlı bir yerleşme; bir **Rumeli** vücuda getirme (Balkanları kısmen İslamlaştırma) işlevini gerçekleştirmek için yapılmıştır¹.

Fatih Sultan II. Mehmet Bizans'ı fethederek 1453 yılında İstanbul (Kostantiniye)'u aldığında, bir sınır beyliğini -Roma İmparatorluğu'nun devamı olmasını tasarladığı- bir İmparatorluğa dönüştürmüştür. Gerçekten,

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kurucu Profesörlerinden.

¹ **Köprülü**, Fuat: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Ankara 1988, sh. 5.

Fatih Sultan II. Mehmet'in kafasında başkent Roma'yı fethetmek düşüncesi olduğundan Saltanat döneminde denizaşırı seferler düzenleterek İtalya içlerinde harekâta başlamıştı.

Bu uğurda, **Kaptan-ı Derya Gedik Ahmet Paşa**, Adriyatik Denizi'nin güneyinde bir İtalyan şehri olan Otranto'yu 11 Ağustos 1480 tarihinde işgal etmiştir:

“Çıktı Otranto'ya pür-velvele Ahmet Paşa

Tüglâr varsa gerekdir Kızıl Elma²'ya kadar” (Yahya Kemal Beyatlı).

Ancak, 3 Mayıs 1481 tarihinde zehirlenerek şehit edilen **Fatih Sultan II. Mehmet**'in Roma şehrini ve Vatikanı alma planları da sönüp gitmiştir:

“Dedi: niçün bana kıydı tabîbler

boyadılar ciğeri cânı kane” (Aşıkzade).

Fatih Sultan II. Mehmet'in, *“Doğu ve Batı Kültürlerinin Birleşmesi”* fikrini benimsediği ve Osmanlı Medeniyeti'nin temel taşı olan Anadolu ve Rumeli Halkları tarafından da bu fikrin benimsenmesine çalıştığı fakat erken ölümünün bu gelişimlerin gerçekleşmesine engel olduğu sonucuna varılabilir.

2. Konstantiniye'nin alınmasından hemen sonra **Fatih Sultan II. Mehmet**, Osmanlı topraklarında Hristiyanların Müslümanlardan daha kalabalık olduğu gerçeği karşısında, ilk önce yaşayan veya yaşayacak olan müslüman olmayan halkların nasıl yönetileceği sorununa çözüm bulmak zorunda kalmıştır. Bu konuda, **Fatih Sultan II. Mehmet**'in aklına iki ana fikir gelmiştir. Birincisi: Zorla veya ikna ederek, Hristiyan çoğunluğa, Osmanlı Devleti'nin dini olan Müslümanlığı kabul ettirmek; böylece, Anadolu ve Balkan halklarını, Devlete bağlamak. İkincisi: **Hristiyanların farklı dini, etnik ve kültürel kişilik haklarına sahip olduklarını kabul etmek ve bunlarla uyumlu bir idare usulu tespit ederek, Müslüman olmayan İmparatorluk halklarının ihtiyaçlarına cevap vermek³**; idi.

Konstantiniye'de, Bizans döneminde de yaşayan Rum halkı için **Fatih Sultan II. Mehmet** ikinci yolu tercih etmiştir:

² Kızıl Elma: Türk geleneğinde Papalık ve San Pietra Katedrali'nin kubbesi ile özdeşirilir.

³ La Turquie devant Le Tribunal Mondial, Publication de Congrès National, Constantinople 1919, sh. 19.

- (a) Bizans İmparatorluğu'na son verince, **Fatih Sultan II. Mehmet** İstanbul Rumlarına [Rum (Romalı) Milletine], kendilerine özgü Kişilik ve Aile Hukuku haklarından yararlanmaya aynen devam edeceklerini, -aslı kaybolan- bir Berat (İmtiyaz verildiğini gösterir Tuğralı Ferman) ile garanti etmiştir;
- (b) 1454 yılının başında Keşiş George Scholarios'a "**Gennadis**" unvanını vererek, onu Ortodoks Kilisesinin Patrik (**Rum Milletinin Başı**)'i yapmış, dokunulmazlıkla teçhiz ederek her türlü vergiden muaf tutmuştur.

XV. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde "Millet" terimi, İslam dini dışında tek Tanrılı dinlerden birisine bağlı halk grubunu ifade ediyordu.

Fatih Sultan II. Mehmet, Müslüman olmayan Ermeni ve Yahudi milletleri için de Millet Başı Müessesesini uygulamıştır (Bu Halk Gruplarına, Lozan Barış Andlaşması'nda Azınlıklar olarak, kendi örf ve adetlerine uygun düzenlemeler uygulanması kabul edilmiştir).

Osmanlı Devlet sisteminde: "Millet", "Millet Başı" terimleri, Müslüman olmayan ve Osmanlı topraklarında yaşayan etnik grupların, saltanat idaresinin mutlak hakimiyeti karşısında, kişisel hakları ve kul'a tanınan hürriyet ve hakların muhafaza edileceğine dair Fatih Sultan II. Mehmet'in yürürlüğe koyduğu bir tür imtiyaz (pozitif ayrımcılık) olarak değerlendirilebilecek bir Osmanlı Kamu Hukuku Müessesesidir.

Lozan Barış Andlaşması Madde 42, fıkra 1:

"Türk Hükümeti, Müslüman olmayan azınlıkların durumlarıyla [statüleriyle, aile hukukuyla] kişisel durumları [kişi halleri] konusunda, bu sorunları, söz konusu azınlıkların gelenek ve görenekleri uyarınca çözümlenmesine el verecek bütün tedbirleri almayı kabul eder" (Çeviren: **Seha L. Meray**, Lozan Barış Konferansı, cilt:8, sh.12, YKB 2. Baskı)

1926 yılında Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra, Lozan Barış Andlaşmasına göre akalliyet (azınlık) sayılan Türk vatandaşı Musevi, Ermeni, Rum Ortodoks, Katolik ve Protestan topluluklarının temsilcileri, "*İsviçre Kanun-u Medenisinden mülhem bir Kanunu Medenin'in kabulü üzerine*" Lozan Barış Andlaşmasındaki "*Azınlıkların Korunması*" (42. madde) hükmünden yararlanmalarına ihtiyaç kalmadığı hususunda

Genel Kurul Kararları almışlar ve Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'na bu Kararlarını göndermişlerdir⁴.

1926 yılında Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi üzerine Azınlıkların yüzlerce yıllık imtiyazlarından vazgeçmeleri Türkiye’de hukuk çokluğunu ortadan kaldırmıştır. Prof. Nihal Bozkurt’un ortaya koyduğu gibi, Cumhuriyet Dönemi Resepsiyonunun Osmanlı dönemindeki benzer Kanunlaştırmalardan farklı yanı işte bu hukuk çokluğunu Hukuk Devrimiyle ortadan kaldırmış olmasıdır⁵.

“Yunanistan, Kanunu Medeninın tatbikinden sonra Milletler Cemiyetine müracaat ederek dahili bir Kanunla muahede (Lozan Barış Andlaşması) hükmünün ihlal edildiğini ileri sürmüşse de, vaziyet izah olunarak müracaat reddedilmiştir. Bu, Kanunu Medenimizin hiç kimse tarafından müdafaa edilmeksizin, kendiliğinden kazandığı bir zaferdir”⁶.

Türk Hukuk Devrimi ile Türkiye Cumhuriyeti’nin bir Avrupa Hukuk Devleti olduğu bütün dünyaya ilân edilmiştir.

İstanbul’un fethinden önce, Osmanlı Devleti’nde devlet işleri, bütün şark devletlerinde olduğu gibi, padişah saraylarında görülür, vezirlerle devlet erkânı oraya gelerek Padişahın riyaseti altında akdettikleri Meclis (“Divan”)’te devletin ve halkın işlerine bakarlardı. **Fatih Sultan II. Mehmet**, ata ve dedeleri zamanında cari olan kanunlar ile kendisi tarafından ilave olunan ahkâmı birleştirerek vücuda getirdiği kanunnamelerle, Osmanlı Mevzuatını daha düzenli bir şekilde, bizzat hazırlamış ve yürürlüğe koymuştu.

Divan, Topkapı Sarayında ve “*Kubbealti*” denilen mevkide kurulurdu. **Fatih Sultan II. Mehmet** bile birkaç yıl Divana bizzat riyaset etmiş, sonra bir köylünün padişah ile sadrazamı teşhiste şaşırması, ilk başta **Fatih Sultan II. Mehmet** olmak üzere, Padişahların Divana kafes arkasından iştirak

⁴ **Bilsel**, Cemil: Medeni Kanun ve Lozan Muahedesı, Medeni Kanunun XV. Yıldönümü için, İstanbul, 1944, sh. 21-71; Bilsel, Mahmut T.: Corpus Juris Civilis ve Çağdaş Hukuk Kültürü İstanbul Barosu Dergisi Cilt:83, sayı:2009/4, sh. 1766.

⁵ **Bozkurt**, Nihal: Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996.

⁶ **Bilsel**, Cemil: Lozan, Cilt II, sh. 286-287.

etmelerine neden olmuştu. Bununla beraber önemli konularda Padişahlar yine bizzat Divana iştirak ederler ve işler hakkında onlar da rey verirlerdi⁷.

3. Avrupalı bazı Orta Çağ tarihçileri tarafından, ileri sürülen, **Fatih Sultan II. Mehmet**'in bütün halkı ile birlikte Hristiyan tarafına geçmesinin tasarlanması, tamamen düzmece ve gerçeklikten uzak, bir Vatikan ürünüdür.

Papa II. Pius, Osmanlı'ya karşı savaş açılması ve İstanbul'u, hatta Anadolu'nun İslam egemenliğinden kurtarılması konusunda Hristiyan Devletlerin yetersiz kaldıklarından dertliydi. **Yunus Emre**'nin daha önce Anadolu halkı için "*Hangi yana sefer idem/ Başsız ata binerek*" dediği gibi, o da Batı Avrupa'nın Hristiyan halklarından,

*"Kafasız bir vücüt,
Kanunu ve hakimi
Olmayan bir toplum"*

sözleriyle şikayet etmekteydi⁸.

Fatih Sultan II. Mehmet'in, Doğu ve Batı alemlerinin dünyaya bakış açılarını özümlemiş çok boyutlu kültürü, XV. yüzyılın ikinci yarısında, Katolik Avrupa'yı tedirgin ediyordu. Bu durum, Türk tehlikesine karşı önlem planları ile ünlü **Papa II. Pius**'un ona, Avrupa'da etkin ve güçlü bir hükümdar olması bakımından Hristiyan olmanın yararlarını vurgulayan bir mektup yazmasına neden olmuştu (Mektubun taslağı mevcut olmakla birlikte, İstanbul'a ulaştığı şüphelidir).

Papa'nın mektubunda özetle, **Fatih Sultan II. Mehmet**'e Hristiyanlığa geçmesi ve **İncil** öğretisini kabul etmesi öneriliyordu:

*"Bunu yaparsan, dünyanın en ünlü ve güçlü Prensi olursun. Seni Yunanlılar'ın ve Doğu'nun yasal İmparatoru yaparız."*⁹ deniliyordu.

Papa II. Pius'un **Fatih Sultan II. Mehmet**'i Hristiyan olmaya ikna için Hristiyan Dünyasının Lideri olmanın verdiği inançla yetindiği, -gerçekçi

⁷ **Pakalın**, Mehmet Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Babîli teriminden alıntı, İstanbul 1993.

⁸ **Gibbon**, Edward: Decline and Fall of the Roman Empire chapter 68 "*Grief and Terror of Europe*".

⁹ **Babinger**, Franz (çev.), Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı, İst. 2003, 5. Baskı, sh. 182-183.

bir araştırma ve sağlam bir gerekçe bulmaya çalışmadığı- ortadadır. Ayrıca, **Papa'nın Fatih'i Hristiyan bir prens olmaya davet etmesi, Orta Çağdaki Avrupa Kamu Hukuku ilkelerine de uygundur.**

Orta Çağ Avrupası'nda, Avrupa Birliği'nin; birisi "hristiyanlık" diğeri "kamu erki" olan iki temel üzerine bina edilebileceği hayal ediliyor; Milletlerarası düzeyde en üstte yer alan Papa ve İmparator'un, kural olarak egemenliği ruhanî ve dünyevi düzeyde paylaşarak, -beraberce- bu birliği korumakla yükümlü oldukları kabul ediliyordu¹⁰.

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in 16. yy başında Mısır'ı alıp Memluklar'a son vermesiyle son Abbasi Halifesi 3. Mütevekkil Osmanlı'nın başkenti İstanbul şehrine gelmiştir. O dönemde Safevilerle yapılan mezhep mücadelesinde Osmanlı'ya güç kazandırmak için Halifeliği de Osmanlı'ya kazandırmak isteyen Yavuz Sultan Selim, son Abbasi Halifesini himayesi altına almıştır. Osmanlı İmparatorluğu son Abbasi Halifesinin ölümünden sonra Abbasi hanedanından yeni bir Halife çıkmasını engellemiş ve Halifeliğin kendisine geçmesini sağlamıştır.

3 Mart 1924 tarihli, "Hilafetin ilgasına ve Hanedan-ı Osmaniye'nin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun"la Hilafet kaldırılmıştır. Hilafetin kaldırılmasının Türkiye'de ve dünyada geniş yankıları olmuştur. Hilafetin kaldırıldığı 3 Mart 1924 günü, bir diğer Kanunla da Şer'îye ve Evkaf Vekaleti (Bakanlığı) kaldırılmıştır. Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması sonucu bu Vekalet tarafından yönetilen okullar ve medreseler de kaldırılmıştır. Ayrıca aynı gün, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaleti de kaldırılmıştır. Böylece ordu siyaset çatışmasının da önüne geçilmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunu da o gün kabul edilmiştir¹¹.

Hilafetin XVI. Yüzyıl başında Osmanlı Padişahına geçmesi ile birisi İslam Dünyası'nın önderi olma yetkisi, diğeri "Kamu Erki"nin, Osmanlı İmparatoru'nda, Padişah'ta birleşmesi, Orta Çağ Avrupası'nın Kamu Hukuku ilkeleri ile mukayese edildiğinde, Osmanlı Mutlakiyet İdaresi'nin çok daha sert olduğu sonucunu ortaya çıkar-

¹⁰ Dupuis Charles: Le Principe d' Equilibre et La Concert Européen Paris. 1909, sh. 9.

¹¹ Bkz, Birsel, Mahmut T.; Hedefimiz Akdeniz, sh. 79-80

maktadır. Müslüman Osmanlılar'ın ruhanî ve dünyevî bütün işlem ve düşüncelerini kapsayan bu katı “Osmanlı tipi” Mutlakiyet Osmanlı İmparatorluğu'nun yazılı olmayan Anayasasıdır. 1876 Meşrutiyet Anayasası (ŞII'de bu Deneme'nin sınırları içinde incelenmiştir) aşağıda görüleceği üzere, 3 ilâ 7. maddelerinde sayılan “Padişah” ve “Saltanat” müesseselerinin, mutlak hak ve yetkilerinin dokunulamaz ve sınırlan- dırılmaz olduğunu, kabul etmiştir.

MADDE 3: Saltanatı Seniyei Osmaniye hilâfeti kübrayı İslâmiyeyi haiz olarak sülalei âli Osmandan usulü kadimesi veçhile ekber evlada aittir.

MADDE 4: Zatı Hazreti Padişahi hasbel hilâfe dini İslâmın hâmisi ve bilcümle tebeai Osmaniye'nin hükümdar ve padişahıdır.

MADDE 5: Zatı Hazreti Padişahın nefsi hümayunu mukaddes ve gayri mesuldür.

MADDE 6: Sülalei âli Osmanın hukuku hürriye ve emval ve emlâki zatiye ve madâmelhayat tahsisatı maliyeleri tekâfülü umumi tahdın- dadır.

MADDE 7: Vükelânın azil ve nasbı ve rütme menasıp tevcihi ve nişan itası ve eyalâtı mümtazenin şeraiti imtiyazlerine tefkikan icrayı tevcihatı ve meskûkat darbı ve hutbelerde nâmının zikri ve düveli ecnebiye ile muahedat akdi ve harb ve sulh ilânı ve kuvvei berriye ve bahriyenin kumandası ve harekâtı askeriye ve ahkâmı şeriye ve kanuniyenin icrası ve devairi idarenin muamelâtına müteallik nizamna- melerin tanzimi ve mücazaatı kanuniyenin tahfîfi ve affı ve Meclisi Umuminin akt ve tatili ve ledeliktiza Heyeti Mebusanın azası yeniden intihap olunmak şartile feshi hukuku mukaddesei Padişahi cümle- sindendir.

MADDE 113, fıkra 2: Hükûmetin emniyetini ihlâl ettikleri idarei zabitanın tahkikatı mevsukası üzerine sabit olanların memâliki mahrusai şaheneden ihraç ve teb'id etmek munhasıran Zatı Hazreti Padişahının yedi iktidarındadır.

Görülüyor ki; Kraliyet ile yönetilen Britanya İmparatorluğu'nda, Hollanda veya Danimarka Krallıklarında benimsenen, çağdaş (“secular”) Devlet İdaresi hiçbir zaman Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemiş, reddedilmiştir.

4. Fatih Sultan II. Mehmet'in Hristiyanlığa geçmesinin imkânsızlığını idrak ettikten sonra, Papalığın tuttuğu yol şu idi:

“Batının parçalanmakta olduğunu bilmezden gelerek “dinsizlere” karşı bir Hristiyan dış siyasetini ayakta tutmak, o zaman Batı için hayati bir mesele olan Türk problemini ele almak; Haçlı Seferleri geleneğine dayanarak din savaşı fikrini genelleştirmek, bunu kilise vasıtasıyla en küçük köylere kadar götürmek; Türkler’e karşı kazanılan zaferleri mübalağalı olarak değerlendirmek, hem başarıdan ve hem yenilgiden, Türkler aleyhine açılan propagandada, son haddine kadar faydalanmak”¹².

Bu vadide, **Papa II. Pius**, 3 Eylül 1458 tarihinde Roma’da Papalık Tacını giydikten sonra, ilk olarak, 12 Ekim’de Kardinal, Papaz ve Keşişler ile Hristiyan devlet elçilerinin katıldığı bir meclisi toplamış, Türkler’e karşı bir haçlı seferi başlatılmasını önermiştir.

Zaten, Vatikan’ın Fatih Sultan II. Mehmet’in Hristiyanlığa eğilimi olduğunu düşünmesi safdillik olmuştur.

Fatih, herşeyden önce gâzi bir İslam hükümdarıdır; amacı da Osmanlı Devleti’ni dünyanın en güçlü imparatorluğuna dönüştürmek olmuştur.

İstanbul’un fethinden sonra, fethin sembolü olarak, Ayasofya Kilisesi, Ayasofya Camii’ne dönüştürülmüştür.

*1453’te Ayasofya camiye dönüştürüldükten sonra, **Fatih Sultan II. Mehmet**’in gösterdiği büyük hoşgörüyü, mozaiklerinden insan figürleri içerenler tahrip edilmemiştir; yalnızca ince bir sıvayla kaplanmış; içermeyenler ise olduğu gibi bırakılmıştır. Yüzyıllarca sıva altında kalan mozaikler bu sayede doğal ve yapay tahribattan kurtulabilmiştir. Cumhuriyet Döneminde Ayasofya müzeye dönüştürülürken sıvaların bir kısmı çıkarılmış ve mozaikler yine gün ışığına çıkarılmıştır. **Kısaca günümüzde tüm dünya insanları bu mozaikleri görmelerini bir kişiye borçludur: O da, sanatı seven ve diğer dinlere saygı gösteren Osmanlı sultanı Fatih Sultan II. Mehmet’tir**¹³.*

¹² **Başta**v, Prof. Dr. Şerif : 14-15. Yüzyıllarda Osmanlı Fetihleri Sırasında Avrupa’nın Siyasi ve İktisadi Durumu. Belleten, Cilt LII, Sayı 202, Nisan 1988, sh. 104.

¹³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayasofya#Tarih.C3.A7e>.

1930 ile 1935 yılları arasında restorasyon çalışmaları nedeniyle halka kapatılan Ayasofya'da Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle bir dizi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında çeşitli restorasyonlar, kubbenin demir kuşak ile çevrilmesi ve mozaiklerin ortaya çıkarılıp temizlenmesi sayılabilir. **Ayasofya Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine, Bakanlar Kurulu'nun 24 Kasım 1934 tarih ve 7/1589 sayılı kararıyla müzeye çevrilmiştir. 1 Şubat 1935'te ziyarete açılan müzeyi Atatürk 6 Şubat 1935 tarihinde ziyaret etmiştir. Yüzyıllar sonra mermer zemindeki halıların kaldırılmasıyla zemin döşemesi ve insan figürlü mozaikleri örten sıvanın kaldırılmasıyla da muhteşem mozaikler tekrar gün ışığına çıkarılmıştır¹⁴.**

Yeni Çağ'ın başlarında Osmanlı Sultanı Fatih II. Mehmet, Doğu Akdeniz çevresindeki ülkeleri kapsayan Osmanlı İmparatoru olma yeteneklerine, gerçekten fazlasıyla sahip olmasına rağmen, Fatih Sultan II. Mehmet'in ölümünden sonra, Avrupa'nın Yeniden Doğuş (Rönesans) ortamından yararlanmada Osmanlı eline geçen fırsatı kaçırmış, Rönesans'ı ve Aydınlanma Çağı'nı yakalayamamıştır.

1932 yılında Birinci Tarih Kongresinde Riyaseti Cumhur Katibi Umumîsi **Yusuf Hikmet** (Bayur) *Şarkta İnhitat Sebepleri* (Doğuda Geri Kalmışlığın Nedenleri) adlı bir konferans vermiş ve bu hususta aynen şunları söylemiştir:

“Birçok Türk hükümdarları, ezcümle Fatih, ve Ebussuut Efendi gibi münevver bir müftüye malik olan Kanuni, lazımgelen fetvaları alarak bazı yenilikler yapmaya muvaffak olmuşlarsa da, bu, müstesna şahsiyetlerin, müstesna fırsatlardan istifade etmesinden ibaret kalır. İslam aleminde, asıl olan, muhafazakârlıktır ve terakki (ilerleme) ancak bir kaza ve talih eseri olarak husule gelebilir.

...

Galile, keşif ve nazariyeleri Tevrat ve İncile mugayir (aykırı) görüldüğü için, papazların tazyikine uğramış ve hayatını kurtarmak için, tecdidi imana (iman yenilemeğe) mecbur olmuştur. Bu hadise, garpta, ölmekte olan şuursuz taassubun (bilinçsiz fanatizm) son bir gayreti idi.
II. Bayezid zamanında riyaziyeci Tokatlı Lütü'nin ulema fetvasile

¹⁴ Ibid.

*idamı ise, Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni kökleşen şuursuz taassubun, ilk mühim tecellilerinden (belirti) biri idi. Bu hadise, Müslüman Türklüğün sukût amilleri (düşme sebepleri) başında kaydedilmeye değer*¹⁵.

Halil İnalçık'ın belirttiği gibi:

*“Osmanlılar, XVI. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, her şeyde en ileriye sahip oldukları düşüncesine vardılar. Artık değişmek değil, muhafaza etmek kaygusuna düştüler*¹⁶.

*“Osmanlı'dan Cumhuriyet'e yansımış en etkili miras toplumsal cehalettir*¹⁷.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Çağdaşlaşma ve Aydınlanma (Eğitimin bütün aşamalarında “ilim ve fen”in ana öge ve “muasır medeniyete ulaşmanın” amaç olarak benimsenmesi; “Kadın-Erkek Eşitliğinin” ve bir ölçüde, “Korkudan Azade” yaşama olanağının sağlanması, nihayet 1946 yılında tesis edilen “Çok Partili Rejim” ile “Parlemanter Demokrasi”nin Türkiye Mevzuatında yer alması ve 1950 yılında iktidarın serbest seçimle el değiştirmesi): Atatürk ve İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemlerinde (1923-1950) gerçekleştirilmiştir. Bu dönemler, müslim ya da gayrimüslim bütün Türkiye Vatandaşlarını, Atatürk Devrimlerini “rehber” kabul ederek, çağdaşlığın ne olduğunu, gerçekçi ve olumlu açıdan daha doğru değerlendirmeleri için gerekli ve ancak Laik Devlet içinde gelişebilecek sosyal ve kültürel ortamı hazırlamıştır.

5. XVII. ve daha sonraki yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, sürekli savunma savaşları sonucunda Avrupa Kıtasındaki topraklarını özellikle Balkanlarda kurulan ulus devletlere vermek zorunda kalmıştır.

Kırım Savaşı'nda (1853-1856) çok kalabalık bir Rus Ordusu tarafından, bugün Bulgaristan'da olan Silistre Kenti kuşaltılmıştı. Mustafa Hulusî Paşa'nın kumandamı olduğu Osmanlı Birlikleri'nin, kırk gün süren savunmaları karşısında Rus Ordusu geri çekilmeye mecbur kalmıştı. Osmanlı

¹⁵ Birinci Tarih Kongresi, T.C. Maarif Vekaleti, s. 502-509.

¹⁶ **İnalçık**, Halil, Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1992, s. 621.

¹⁷ **Ülger**, Yılmaz: Biraz Özgürce Bir Düşünüş, 20 Mayıs 2012 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, sh. 2.

Askerinin Kahraman “*Silistre Müdafası*”ndan etkilenen ünlü şair ve fikir adamı Namık Kemal, “*Vatan yahut Silistre*” (Vatan) adlı manzum piyesini yazmış ve “*İbret Gazetesi*”nde yayınlamıştır.

Vatan Piyesi, 1 Nisan 1873 tarihinde Gülli Agop Tiyatrosu’nda oynanmış, seyircilerin büyük beğenisini kazanmıştır.

İstanbul Aydınlarında büyük beğeni coşkusu yaratan Vatan Piyesi’nin İbret Gazetesinde yayınlanması Saltanat tarafından:

- (i) İbret Gazetesinin süresiz kapatılmasına;
- (ii) Namık Kemal’in Kıbrıs’taki Magosa Kalesine sürgün edilmesine neden olmuştur.

Bir Türk Klasiği olan bu piyeste Miralay Sıtkı Bey’in aşağıdaki sözleri ile perde kapatılmaktadır:

*“Kardeşler! Canımızı tehlikeye koyduk; Vatanımızın faydasını koruduk. Yine de koruruz. Her zaman da koruruz. Biz Osmanlı değil miyiz? Osmanlılar’ın şanı her zaman Vatan’ın en küçük faydası için ölmektedir. Biz de her zaman bu yolda ölmeye hazırız. Yaşasın Vatan! Yaşasın Osmanlılar.”*¹⁸.

XIX. yüzyıldaki Tanzimat ve Islahat, Genç (Jön) Türkler hareketleri Osmanlı Devleti’nin, çağdaş bir Avrupa Devleti olma yolunda gerçekleştirilen önemli dönüm noktaları kabul edilmekle beraber asıl hedefine ulaşmasına yeterli olmamıştır¹⁹. **Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Harbi sonunda, -kahraman Türk ordusunun Çanakkale Zaferine rağmen-, İngiliz Birlikleri’nin İstanbul’u 16 Mart 1920’de işgal etmeleri ile son bulmuştur.**

Türkiye Cumhuriyeti’nin Milli şairi **Mehmet Akif Ersoy’un “Çanakkale Şehitleri”** kasidesinde en ulu ve asil duygularla kaleme aldığı gibi:

“Bir hilâl uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor,

¹⁸ **Kemal**, Nâmık: Vatan yahut Silistre (Hazırlayan Kemal Bek) Bordo Siyah Klasik Yayınlar, Baskı 2004, İstanbul.

¹⁹ **Birsel**, Mahmut T., Osmanlı Kanunlaştırma Çabalarında “Avrupalı” ya da “Hasta Adam” olma İkilemi ve Türkiye Cumhuriyeti, Prof. Dr. Tuğrul Ansay’a Armağan, Ankara 2006, sh. 5-25.

***Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker,
Gökten ecdâd inerek öpse o pak alnı değer.”***

“Avrupa’ya serbest düşünmesini öğretmiş adamdır” denilebilecek büyük Fransız düşünürü **Montaigne** “*Romalı ve Osmanlı Büyüklüğü*” adlı Denemesinde [(Montaigne, Denemeler, (çeviren Sabahattin Eyüpoğlu) s. 259-260, T. İş Bankası Kültür Yayınları], **Kanunî Sultan Süleyman** ile “*Romalıların büyüklüğü almaktan çok vermekle kendini gösterir*” diyen **Marcus Antonius** arasında bir benzetme yapmıştır:

“Türkler’in Padişahı Süleyman da Macar Krallığına ettiği cömertliği herhalde aynı düşünce ile etmiştir. Kendisi öyle demezmiş de: Bunca ülke, bunca kudret bana çok geliyor, bezdim artık, dermiş”.

Ne elimdir ki, 1458 yılında Papalık tacını giyen II. Pius’un da önerdiği gibi Osmanlı Devleti’ni Avrupa’nın tamamen dışına sürmek amaçlarını fiilen ve hukuken gerçekleştirmek için, XX. Yüzyıl başında Birinci Cihan Harbinin galip Devletleri İngiltere, Fransa, İtalya ve nihayet Yunanistan, Anadolu topraklarını -Akdeniz’e çıkışı olmayan bir kısmı hariç- aralarında, parçalamak ve İstanbul’u işgal etmek sabit fikrine kilitlemişlerdir.

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan Birlikleri İzmir’i işgal etmiştir. Çanakkale Zaferi ise Osmanlı Başkenti’nin İngiliz Birlikleri tarafından işgalini geciktirmiştir. 19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal Paşa (ATATÜRK) ve arkadaşlarının Samsun’a ulaşmaları ile Milli Mücadele başlamıştır. Lozan Barış Andlaşması ile zaferle sonuçlanan Kurtuluş Savaşımız sonucunda Türk Ordusu ve Anadolu halkları hep birlikte Kadük Sevr Muahedenamesini tarihin karanlık devirlerine gömmüşlerdir.

II. MEŞRUTİYET ANAYASASI

6. ATATÜRK’ün muasır medeniyete ulaşma hedefinde, Türkiye Cumhuriyetini Osmanlı mirası üzerinde, Rönesans ve Aydınlanma Çağı’nın harçlarından da yararlanılarak, (i) Kara Avrupasının laik ve çağdaş (Secular) kanunlarını ve Parleментар sistemi benimseyen (ii) halk oylamasına ağırlık veren Anayasaları yürürlüğe koyarak bina etmek fikri hakimdir.

Fatih Sultan II. Mehmet'in kurduğu Osmanlı İmparatorluğu ise bir konfederasyon veya federasyon olmadığı gibi bir “*Ulus-devlet*” de değildir; **Osmanlı İmparatorluğu, İngiliz Birliklerinin İstanbul'u işgal ettiği tarih olan 16 Mart 1920 (1336)'de son bulmasına kadar, “çok uluslu Padişahlık (Saltanat)'dır²⁰”**. Osmanlı İmparatorluğu'nun, **Padişah II Abdülhamit'in 23 Aralık 1876 tarihinde imzalaması üzerine yürürlüğe giren, Meşrutiyet Anayasası'nın (Kanun-i Esasi) birinci maddesinde:**

“Memalik ve kıtaat-ı hâzıraya ve eyâlât-ı mümtезeyi muhtevi ve yekvücut olmağla hiçbir zamanda hiçbir sebeple tefrik kabul etmez”

hükmü yer almaktadır.

Bugünün Türkçesi ile “*Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altındaki topraklarda yer alan seçkin eyaletleri ile birlikte yek vücut (Tek devlet) olmakla hiçbir sebeple bölünemez ve ayırışma kabul etmez.*” Gerçekte, Osmanlı İmparatorluğu nev'i şahsına münhasır (*sui generis*) bir yapıya sahiptir. Osmanlı Milleti yoktur; Devleti vardır. **Osmanlı Devleti teokratik bir Mutlakiyet (Monarşi) idaresidir. Padişah aynı zamanda, yukarıda açıklandığı gibi, bütün Müslümanların “halife”sidir. Hukuku islam şeriat (İslam dininin kuralları)'ndan alınmıştır.**

Çağdaş Devletin dini olamaz. Kişinin ise bir dini olabilir. “Çocuğun dini eğitimini belirleme hakkı ana ve babaya aittir. Ergin dinini seçmekte özgürdür” (Türk Medeni Kanunu Madde 341)

Osmanlı İmparatorluğu'nda farklı etnik özellikleri olan halk toplulukları, Saltanat idaresi ile yönetiliyor; “milliyet” kavramı kullanılarak bir ayırışma yapılmıyordu. Sadece “Osmanlı” deyince, daha çok, Müslümanlığın, Osmanlı olmanın esasını teşkil eden bir siyasi bağın mevcut olduğu kabul ediliyordu²¹.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir din devleti olduğu (Maddeler 3, 4 ve 11); fakat müstemleke devleti olmadığı (Madde 1), Meşrutiyet Anayasası hükümlerinden açıklıkla anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin idare şekli -1876 yılında Kanun-i Esasi kabul edilinceye kadar- egemenliğin kayıtsız şartsız Saltanata ait olduğu bir “*Mutlakiyet*” idaresidir. Devletin erkleri: yasama, yürütme ve yargı

²⁰ Tarık Zafer Tuna'ya: Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1816-1938).

²¹ Ibid, s. 209-210.

“Saltanat”ta toplanmıştır. **Fatih Sultan II. Mehmet** döneminde, Padişahın ölümünden sonra Saltanat, ölen Padişahın en büyük erkek evladına geçmekte idi. Padişah I. Ahmet zamanında (21 Aralık 1603- 22 Kasım 1617) saltanatın “ölen Padişahın en büyük erkek evlâdına geçmesi” kuralı değiştirilmiştir. Yerine, teamülen, “Osmanlı soyundan gelen en büyük evlâda geçmesi”, uygulanmaya başlanmıştır. Meşrutiyet Döneminde, bu yeni kural 1876 Kanun-i Esasisi’nde yer almış Kanun-i Esasinin 3. maddesi ile Saltanatın devamlılığını sağlayan (*kardeş katline yol açan*) Sultan Fatih’in koyduğu eski yerine: “**Osmanlı Saltanatı -Hilafete de sahip olarak- Osmanlı soyundan en büyük oğula aittir**” kuralı Anayasa hükmü ile kanunlaştırılmıştır.

7. 19 Aralık 1876 tarihinde **Mithat Paşa**’nın Sadrazamlığa atanması üzerine, Kanun-i Esasi’yi hazırlamak üzere kurulan Komisyon, 22 Aralık 1876 tarihinde Damat Mahmut’un karısının sarayında Kanun-i Esasi tasarısının Padişah tarafından, nihayet, imzalanmasını mümkün kılacak bir toplantı yaptı.

Bu toplantıda:

*“Cevdet Paşa, Kanunî Esasi’nin baskıcı, deli hükümdarların kötülüklerinden korunmak için istendiğini oysa şimdi tahtta akıllı bir Padişahın olduğunu belirterek Kanuni Esasi’ye gerek olmadığı görüşünü ortaya attı(!). Mithat Paşa, Ahmet Cevdet Paşa’nın bu tavrına sert tepki gösterdi ve diğer hükümet üyeleri de aynı görüşü paylaşıyorlarsa istifa edeceğini bildirdi. Mithat Paşa’nın bu tavrı Anayasa’nın ilânına giden yolu açtı. Ancak Padişah da 113. madde, fıkra 2 hükmünden vazgeçmedi. Maddeye son şeklini kendi eliyle verdikten sonra 23 Aralık 1876’da Anayasa’yı (Kanuni Esasi’yi) imzaladı.”*²²

1876’dan sonra, zaman zaman, kesintiye uğrayan, “Meşrutiyet” İdaresi dahi, Saltanatın “Mutlakiyet” idaresini devam ettirmesine, tam olarak, engel olamamıştır.

1876 Anayasasının, Devlet İdaresi üzerinde tam hakimiyete sahip olan Padişahın, yetkilerini sınırlayamayacağı konusunu, aşağıdaki iki nokta ile vurgulamak istiyoruz:

²² Türk Parlamento Tarihi, sh. 66.

- (a) Hükümetin emniyetini ihlâl ettikleri, Emniyetin (*idare-i zabıta*) araştırmaları (*tabkikatı mevsukası*) ile belgelendiği sabit olanları, Başşehir'den (*memâlikî mahrusai şahane*) ihraç ve uzaklaştırmak münhasıran Padişahın kendi takdirinde (*zati Hazireti Padişah*) dir (Meşrutiyet Anayasası Madde 113, fıkra 2).

1909 tarihindeki Anayasa değişikliğinde 1876 tarihli Kanun-i Esasi'sinde, Örfî İdare konusu daraltılarak bırakılmış; “*zabıta araştırmasına dayanarak Padişahın kişileri İstanbul dışına sürdürme yetkisi*” (Madde 113, fıkra 2 hükmü) kaldırılmıştır.

- (b) Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında İstanbul Milletvekili, Mecliste aşağıdaki alıntının da yer aldığı bir konuşma ile Kanun yapma yetkisinin Mecliste olmadığını vurgulamıştır:

“OHANNES EFENDİ (Dersaadet)- Arz ettim, tekrar söyledim: Bu mecliste verilen karar Kanun değildir. Meclisimiz kararı birer birer Meclis-i Âyana çıkar, orada kabul ve tasdik olunduktan sonra padişahımız efendimizin iradesi şeref-sudur eder ise ona kanun deriz. Yoksa âdeta beyaz kâğıd üzerine siyah mürekkebden başka birşey değildir”.²³

Sultan II. Abdülhamit'in 23 Aralık 1876'da ilân ettiği Birinci Meşrutiyet Kanun-i Esasisi Saltanatın mutlak iktidarına bir kayıt ve şart koymamıştır. Meclis-i Mebusan ve Âyan'dan oluşan bir Parlamento, işlev olarak, sadece, Saltanatın Kanun koyuculuğuna yardımcı olmuştur. Meclis-i Mebusan Padişah tarafından 1879 yılında kapatılarak 29 yıl askıda kaldıktan sonra, 23 Temmuz 1908 tarihinde yeniden açılmıştır. Buna, II. Meşrutiyet denilmektedir. **II. Meşrutiyet döneminde yapılan Anayasa değişiklikleri Saltanatın yetkilerini, ancak, bir derecede sınırlayabilmiştir.**

III. MİSAK-I MİLLÎ

8. Birinci Cihan Harbi sonunda, Türk Milleti 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan Birlikleri, İstanbul'un İngiliz Birlikleri tarafından işgalini ve Anadolu'nun büyük ve önemli bölgelerinin (1919-1920) galip büyük devletler tarafından paylaşılmasını kabul edemezdi. Bu nedenle, İngiliz Birliklerinin İstanbul'u işgal etmeleri üzerine, Osmanlı Meclis-i

²³ Türk Parlamento Tarihi, sh. 208.

Mebusanı **bu duruma 28 Ocak 1920’de kabul ettiği Misak-ı Milli (Ulusal Ant) ile cevap vermiştir.**

Anadolu halkının -tek bir yumruk gibi- Saltanatın yerine TÜRKİYE Cumhuriyeti’ni kuran Mustafa Kemal ATATÜRK ve onun etrafında 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclislerinde bir araya gelen “Muasır Medeniyete ulaşma” hedefini şiar edinen Osmanlı Aydınları Misak-ı Milli Kararı ile Cumhuriyet Dönemini yaratan ana yolu açmışlardır.

Misak-ı Milli (Madde I hükmü), yıkılan Osmanlı İmparatorluğu’nun üzerinde kurulan ulusal nitelikli yeni Türkiye’nin oluşturulmasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile aynı doğrultuda, Vatanı düşman işgalinden kurtarmada, **amaç ve temel olmuş “toprak bütünlüğü” ve “bağımsızlık” ilkelerini tesbit eden, bugün dahi hayati değeri olan bir Anayasal Belgedir**²⁴.

IV. SONUÇ: YENİ ANAYASA İÇİN ÖNERİLER

9. A. Halen, Türkiye Büyük Millet Meclisinde hazırlık çalışması biten ve kaleme alma aşamasına gelenen Yeni Anayasanın “Başlangıç” kısmında, Tarihimizin Anayasal Metinleri olarak Meşrutiyet Anayasası’nın birinci maddesi ile 28 Ocak 1920 tarihli Misak-ı Milli’nin birinci madde hükümlerine yer verilebilir.

1876 Kanunu Esasisi’nin Birinci Maddesi: “*Devleti Osmaniye memalik ve kıtaati hazırayı ve eyalati mümtüzeyi muhtevi ve yekvücut olmakla hiç bir zamanda hiç bir sebeple tefrik kabul etmez.*”

Osmanlı Meclis Mebusan’da 28 Ocak 1920 tarihinde kabul edilen Misak-ı Milli’nin Birinci Maddesi: “*Osmanlı Devleti’nin yalnızca Arap çoğunluğuyla yurt edinilmiş olup, 30 Teşrinievvel 1918 tarihli Mütareke’nin yapıldığı sırada düşman orduların işgali altında kalan kısımlarının mukadderatı, ahalisinin serbestçe beyan edecekleri oylara göre tayin edilmek lazım geleceğinden, belirtilen Mütareke hattı dahil ve haricinde*²⁵ *dinen, irfanen,*

²⁴ **Kaymaz**, Nejat: Misak-ı Milli Üzerine Yapılan Tartışmalar Hakkında, VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 11-15 Ekim 1976, Cilt III, sh. 1941-1958.

²⁵ Osmanlı Meclis-i Mebusan’ının kabul ettiği metinden, *Mustafa Kemal Paşa’nın Tasarısında olmayan Mütareke hattı (haricinde) kelimesi çıkarılmıştır. Ayrıca İstanbul’un önüne “Büyükşehir” takısı getirilmiştir.*

emelen birleşmiş ve yekdiğerine karşılıklı hürmet ve fedakârlık hissiyatıyla dolu ve ırki ve toplumsal hakları ile çevre şartlarına tamamıyla riayetkâr Osmanlı İslam çoğunluğuyla meskûn bulunan kısımlarının tamamı hakikaten veya hükmen hiçbir ayrılma kabul etmez bir bütündür.”

B. Yeni Anayasa Metninde;

- (a) Bugün yürürlükte olduğu gibi T.C. Anayasasının Madde 3 hükmünün ilk cümlesi olan “**Türkiye Devleti (Cumhuriyeti), ülkesi ve milletiyle bölünemez bir bütündür**” hükmü ile yetinilebilir, veya
- (b) (i) Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Türkiye içinde ve dışında “**hakikaten veya hükmen hiçbir ayrılma kabul etmez bir bütündür**”(Misak-ı Milli Madde I) ile;
(ii) Türkiye Cumhuriyeti Toprakları (Vatan) “**yek vücud olmakla hiçbir zamanda hiçbir sebeble tefrik kabul etmez**” (1876 Kanuni Esasisi Madde I) gibi Tarihimizin Anayasal Belgelerine, bugünün ve Cumhuriyet İdaresinin koşulları içinde, dili bugünün Türkçesi uyarlanarak, yer verilebilir.

C. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilânı (29 Ekim 1923) ile Hakimiyet (Egemenlik) Padişah'tan alınıp Türkiye Milletine verilmiştir. 1982 T.C. Anayasası'nın (3376, 4121, 4769, 4777, 5678, 5697 sayılı Kanunlarla yapılan Değişiklikler ile birlikte bugünkü T.C. Anayasası metninin), Genel Esaslar kısmında hiçbir değişikliğe uğramayan Madde 6 ve 7'de Egemenlik ve Yasama Yetkisi, hükümleri yer almaktadır:

- (a) “**Egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir**” (Anayasa Madde 6 fıkra I);
- (b) “**Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez**” (Anayasa Madde 7);

Egemenliğin Millete ait olduğu 1921 (Birinci Madde) ve 1924 (Üçüncü Madde) Türkiye Devleti'nin Teşkilâtı Esasiye Kanunlarında:

“**Hakimiyet bilâkaydû şart Milletindir**” hükmü ile vurgulanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 364 sayılı Kanununun (Kabul Tarihi: 29.10.1923) Madde 1 hükmünde de:

“Hakimiyet, bilâkaydüşart Milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müştenittir. Türkiye Devletinin şekli Hükümeti, Cumhuriyettir” denilmektedir (Düstur, Üçüncü Tertip Cilt 5, sh.158).

“Egemenliğin Kayıtsız şartsız Milletine ait” olması Parlamenter Sistemin ana hükmüdür. Bu sistemde, Yasama Meclisi (Parlamento) devletin diğer organlarının üstündedir ve *“yürütme erki”* ancak bu suretle denetlenebilir (*“checks and balances”*). Batı Avrupa Parlamenter Demokrasilerinde olduğu gibi, T.C. Anayasası’nda da Yürütme Organını, -özellikle *“Bakanlar Kurulu ve Bakanları- denetlemek”* Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin, Yasama yetkisinden sonra gelen en önemli görevidir (T.C. Anayasası Madde 87).

Yukarıda belirtilen nedenlerle:

- (i) T.C. Anayasası’nın “Başlangıç” kısmında yer alan “Kuvvetler ayrımının Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlama gelme(diği)” ibaresi Anayasa’nın sözünden ve ruhundan çıkan anlamla tam olarak bağdaşmamaktadır.
- (ii) Parlamenter sistem içinde, Türkiye Cumhuriyeti’nde olduğu gibi, Devlet Organları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (T.C. Anayasası Maddeler 6 fıkra 2 ve 3, 7, 75, 87, 90) farklı bir yeri vardır (*Primus Inter Pares*). Zira, *“Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen, beşyüzelli Milletvekilinden oluşur”* (T.C. Anayasası’nın 1995 yılında 4121 sayılı Kanunla değişik Madde 75 hükmü).

1908’de Meşrutiyet Anayasası’nda yapılan değişiklik ile Padişahın Mutlakiyet İdaresi yetkilerinin bir kısmının Osmanlı Meclisi Mebusanına devredildiği hususu da dikkate alınır ve Parlamenter Sisteme geçiş olarak kabul edilir ise; 1908’den 2012 yılına kadar geçen 104 yıl süresince, bilhassa Cumhuriyet döneminde 1921 ve 1924 Anayasaları’ndan, değişiklik Kanunları da dahil olmak üzere, bugün yürürlükte olan T.C. Anayasasına kadar, Devlet İdaresinde Parlamenter Sistemin uygulanmasına çalışılmıştır. Bu nedenle, Türkiye Milletinin *“Parlamenter Sistemin”* uygulanmasına daha eğilimli ve deneyimli olduğu kabul edilmelidir.

Esasen, “Hukuk Devleti”, “İnsan Hakları” ve nihayet “egemenliğin Anayasa'nın koyduğu esaslara göre yetkili organlar arasında kullanılması”nın dengelenmesi ve sınırlandırılması gibi konular -Batı Avrupa Devletlerinin deneyimlerinden de yararlanılarak- Parleментар sistemde daha kolay düzenlenebilecek ve uygulanabilecektir.

Mayıs 2012